

תאריך עדכון : 04/2018

הספרות האפוקליפטית

מס' הקורס : 30006/01

המרצה : ד"ר מ. שניידר

סוג הקורס : הרצאה מתוקשב

שנת הלימודים : תשע"ט

סמסטר : א

היקף שעות : 1 ש"ש

אתר הקורס באינטרנט:

<http://lemida.biu.ac.il>

(1) דף כניסה לקורסים שלי באתר חיצוני [להקפיד על S גדולה]: <http://www.ma.huji.ac.il/~kazhdan/Shneider>

א. מטרת הקורס (מטרות על / מטרות ספציפיות):

נלמד על רעיון האפוקליפטי – מפגש אקססטי עם המציאות שמעבר לעולמנו או אף מסע אל תוך המציאות הזאת – ביטוי מובהק וחריף ביותר של הלך-רוח מיסטי. נעקוב אחר תמורות שחלו ביחס לרעיון זה במרוצת הדורות שנע בין דחייה מוחלטת לבין חיוב מוחלט. נדון בצורות השונות שלבש רעיון העלייה – תפיסתה כחוויה גופנית; עליית הנשמה; עלייה כמצב של תודעה; העלייה כסמל ואלגוריה.

ב. תוכן הקורס: (רציונל, נושאים)

דיון במושגי יסוד המשמשים לתיאור והסבר של תופעות המיסטיות; סקירה היסטורית של התפתחות מסורות המיסטיות בעת העתיקה. הקורס יתחלק לארבע חטיבות. חטיבה ראשונה – מיתוס העלייה בתרבויות קדומות; תפיסה הדתית והמיתית של השמים; מסע אל מעבר לעולם בדתות הארכאיות ובשמאניזם. חטיבה שנייה – עלייה לשמיים במקרא ובספרות הבית השני – חנוך ואליהו. ספרי חנוך וחזונו אפוקליפטיים אחרים.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים)

במרכז הקורס – קריאת המקורות (בתרגום העברי). באתר הקורס יינתנו מאמרים וסיכומים שישמשו כמבוא לטקסט או לקבוצת הטקסים – תיאור הרקע ההיסטורי והנושאים העיקריים. כל המקורות וחומר לקריאת חובה יהיו נגישים דרך אתר הקורס, וכן חלק ניכר מן החומר המומלץ.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

	יחזקאל א:א-כח, עם פירוש דעת מקרא או עולם התנ"ך. יחז' ח:א-ד, ט:יח-י:כב. ישעיהו ו:א-ז; דנ יאל ז:ט-יד; י:א-ח D. Halperin, <i>Faces of the Chariot</i> , pp. 38-48	1. היסודות המקראיים של המיסטיקה החזונית: יחזקאל, ישעיהו, דניאל.
--	---	---

	Wright, J. Edward. The Early History of Heaven,	תפיסות קדומות של השמיים במיתוס, בדת ובמדע.	.2
	ש. שפרה, י קליין, בימי הרחוקים ההם, תל אביב תשנ"ז	מיתוס עלייה לשמים במזרח הקדום	.3
	אפוקליפסה, אנציקלופדיה המקראית. ספרים חיצוניים וגנוזים, אנציקלופדיה המקראית Himmelfarb, Martha, "From Prophecy to Apocalypse: The Book of the Watchers and Tours of Heaven.", Jewish Spirituality: From the Bible Through the Middle Ages v.1, ed .Arthur Green, New York 1986, pp. 145-165	ספרות אפוקליפטית: מבוא. המשך או התחלה חדשה? מסורות גנוזים של תורת הסוד העברית.	.4
	Gruenwald, Ithamar. <i>Apocalyptic and Merkavah mysticism</i> , Leiden 1980, pp. 29-47	ספרות אפוקליפטית: תמונת עולם. רקיעים, מלאכים. כסא ומרכבה, אש ומראה כבוד.	.5
	Gruenwald, Ithamar. <i>Apocalyptic and Merkavah mysticism</i> , Leiden 1980, pp. 47-72	חוויה המיסטית בספרות אפוקליפטית. יעד ומסר.	.6
	משה אידל, "מטטרון – הערות על התפתחות המיתוס ביהדות", המיתוס ביהדות, ירושלים תשנו, עמ' 29-44 חנוך: אנצ' המקראית; אנצ' יודאיקה Book of Enoch (Anchor Bible Dictionary)	מסורת חנוכית: חנוך בו ירד במקרא. נושא עלייה לשמים בעולם המקראי.	.7
	בראשית, ה:יח-כד, ו:א-ה מבוא א' כהנא לחנוך א', חנוך א', פרקים ו-יד ספר חנוך האתיופי, תר' א' כהנא וי' פייטלוביץ (מתוך אברהם כהנא, הספרים החיצונים)	ספר חנוך א': מרד המלאכים ועליית חנוך.	.8
	חנוך א' וחנוך ב', מהדורת אי"ש הרטום תרגום האנגלי של אייזקס מתוך Charlesworth, The Old Testament Pseudepigrapha	חנוך ככהן גדול ועונשו של עזאזל.	.9
	חנוך א'	ספר חנוך א': ספר המשלים. 'בן אדם' וטרנספורמציה של חנוך. אפוקליפטיקה ומשיחיות.	.10
	הרטום, ספר רזי חנוך	חנוך ב'	.11
			.12
		אפוקליפסה של אברהם	.13
			.14

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם:

חובות / דרישות / מסלות:
קריאה, מבחן בסוף השנה.

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר):
מבחן

ד. בביליוגרפיה: (חובה/רשות)

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים:

G. G. Scholem, Major trends in Jewish mysticism, Jerusalem 1941

ג' שלום, זרים ראשיים וזרים ראשיים במיסטיקה היהודית, ירושלים 2016

דן, יוסף. המיסטיקה העברית הקדומה תל אביב תש"ן
דן, יוסף. תולדות תורת הסוד העברית: העת העתיקה, כרך א, ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ח
ורמן, הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני, תל אביב תשס"ג

מקורות

א' ש' הרטום, הספרים החיצונים / מפרשים פרוש חדש בצרוף מבואות, תל אביב תשי"ט.
אברהם כהנא, הספרים החיצונים: לתורה, לנביאים לכתובים ושאר ספרים חיצונים / בשני כרכים, עם מבואות ופירושים,
ערוכים בהשתתפות כמה למדנים, ע"י אברהם כהנא, תל אביב תשט"ז.
איזנשטיין, יהודה דוד. אוצר מדרשים: בית עקד למאתים מדרשים קטנים ואגדות ומעשיות בסדר אלפא ביתא ... והקדמה כללית, ניו
יארק: י.א. גראסמאן, תשט"ז.
ורטהימר, שלמה אהרן. בתי מדרשות: עשרים וחמשה מדרשי חז"ל על פי כתבי יד מגניזת ירושלים ומצרים, עם מבואות הערות
וציונים, ירושלים: הוצאת כתב וספר (ע"י הוצאת מס), תש"ם.
ספר ילקוט הרועים הגדול: ... ליקוט של ספרים ... ברייתות ומדרשים בחכמת האמת ... נוספו גם פירושים. ירושלים: נזר שרגא,
תש"ס.

שפר, פטר. סינופסיס לספרות ההיכלות / בהשתתפותם של מרגרטה שליטר והנס גיאורג פון מוטיוס, טיובינגן תשמא
שפרה, ש. וקליין, יעקב. בימים הרחוקים ההם, אנתולוגיה משירת מזרח הקדום, תל-אביב תשנ"ז

Charles R. H. (ed), The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English: with introductions and
critical and explanatory notes to the several books, edited in conjunction with many scholars by R. H. Charles,
Oxford: Clarendon Press, 1913

Milik, Józef Tadeusz. *The Books of Enoch: Aramaic fragments of Qumrân Cave 4*; with the collaboration of Matthew
Black, Oxford 1976

Charlesworth, James H. (ed.) The Old Testament Pseudepigrapha, vol. 1-2, Garden City 1983-1985

Odeberg, Hugo. *3Enoch or Hebrew Book of Enoch*, New York 1973

Schäfer, Peter. Synopse zur Hekhalot-Literatur, in Zusammenarbeit mit Margarete Schluter und Hans Georg von Mutius,
Tubingen : J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1981

מחקרים

אידל, משה. "מטטרון – הערות על התפתחות המיתוס ביהדות", המיתוס ביהדות, ערכה חביבה פדיה (אשל באר – שבע ד) ירושלים תשנו, עמ'
29-44

אידל, משה. 'באור החיים: עיון באסכטולוגיה קבלית', קדושת החיים וחירוף הנפש; קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל. בעריכת ישעיהו
גפני ואביעזר רביצקי. ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשנ"ג, עמ' 191-211.

אידל, משה. 'חננוך הוא מטטרון', דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית. המיסטיקה היהודית הקדומה, מחקרי ירושלים
במחשת ישראל כרך ו(א-ב) ירושלים תשמז, עמ' 151-170

אליאור, רחל. 'חננוך בחרתה מבני אדם' – חננוך סופר הצדק והספרייה של "הכהנים בני צדוק": מסורת הכהונה, ספריית המגילות והמאבק על
הדעת, הערות, הכתיבה והזיכרון, על בריאה ועל יצירה במחשבה היהודית (2005) 15-64

אליאור, רחל. 'ספרות ההיכלות והמרכבה: זיקתה למקדש, למקדש השמימי ולמקדש מעט, רצף ותמורה', יהודים ויהדות בארץ ישראל הביזנטית-
נצרית. העורך: ישראל ל' לויין. ירושלים תשס"ד, עמ' 107-142.

גרינולד, איתמר. "מקומן של מסורות כוהניות ביצירת המיסטיקה של המרכבה ושל שיעור קומה", דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית. המיסטיקה היהודית הקדומה, מחקרי ירושלים במחשבת ישראל כרך ו(א-ב) ירושלים תשמז, עמ' 120-65 גרינץ, יהושע מאיר. פרקים בתולדות בית שני, ירושלים תשכ"ט.

דימנט, דבורה. 'בני שמים' – תורת המלאכים בספר היובלים לאור כתבי עדת קומראן, מנחה לשרה; מחקרים בפילוסופיה יהודית ובקבלה: מוגשים לפרופסור שרה הלר-וילנסקי, בעריכת משה אידל, דבורה דימנט, שלום רוזנברג. ירושלים תשנ"ד, עמ' 97-118.

דן, יוסף. תולדות תורת הסוד העברית: העת העתיקה, ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ח

ורמן, כנה. הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני, תל-אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תשס"ג.

מאך, מיכאל. מחקרים בתורת המלאכים (אנגלולוגיה) היהודית בתקופה ההלניסטית-רומית, תל-אביב תשמו, א-ב פלוסר, דוד. דת ישראל בתקופת בית שני יהדות בית שני, חכמיה וספרותה (תשסב) 9-35

פרנקל, יונה. 'מעשה מרכבה ומלאכים', סיפור האגדה - אחדות של תוכן וצורה (2001) 317-345

שלום, פרקי יסוד בהבנת קבלה וסמליה, ירושלים תשמ"א

- Collins, John J.; Fishbane, Michael (eds). *Death, Ecstasy, and Other Worldly Journeys*. Albany: State University of New York Press 1995
- Culianu Ioan P., *Psychanodia: A Survey of the Evidence Concerning the Ascension of the Soul and its Relevance*, Leiden 1983
- Davila, James R. *Descenders to the Chariot: The People Behind the Hekhalot Literature*, Leiden: Brill, 2001
- Gruenwald, Ithamar. *Apocalyptic and Merkavah mysticism*, Leiden 1980
- Halperin, David J. *The Faces of the Chariot: Early Jewish Responses to Ezekiel's Vision* 1988
- Himmelfarb, Martha. *Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses*, New York – Oxford 1993
- Himmelfarb, Martha. *Tours of Hell: An Apocalyptic Form in Jewish and Christian Literature* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1983),
- Kuyt, A. *The 'Descent' to the Chariot: Towards a Description of the Terminology, Place, Function, and Nature of the Yeridah in Hekhalot Literature*, Tübingen 1995
- Ruffatto, Kristine J. *Visionary ascents of Moses in Pseudo-Philo's Liber Antiquitatum Biblicarum.. Apocalyptic motifs and the growth of visionary Moses tradition*, Ph.D., Marquette University, 2010
- Schäfer, Peter. *The hidden and manifest God: some major themes in early Jewish mysticism*; trans. by Aubrey Pomerance, Albany: State University of New York Pr., 1992
- Scholem, Gershom Gerhard. *Major trends in Jewish mysticism*. New York: Schocken Books, 1974
- Scholem, Gershom. *Jewish Gnosticism, Merkavah Mysticism, and Talmudic Tradition*, New York 1965
- Segal, Alan F. *Two Powers in Heaven: Early Rabbinic Reports about Christianity and Gnosticism*, Leiden E.J. Brill, 1977
- Segal, Alan F. "Heavenly Ascent in Hellenistic Judaism, Early Christianity and Their Environment," *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt* 23:2 (1980), 1378
- van der Toorn, Karel; Becking, Bob; van der Horst Pieter W. (eds), *Dictionary of Deities and Demons in the Bible*, Leiden–New York–Köln 1995
- Wolfson, Elliot R. *Through a Speculum that Shines: Vision and Imagination in Medieval Jewish Mysticism*, Princeton: Princeton University Press, 1994
- Wolfson, Elliot R. "'Yeridah la-merkavah": typology of ecstasy and enthronement in ancient Jewish mysticism', *Mystics of the Book: Themes, Topics, and Typologies*. Ed. by R.A. Herrera. New York: Peter Lang, 1993, pp. 13-44.

בסוף השנה: מבחן